

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Затверджено

Вченою радою філологічного факультету

протокол № _____ від ____ вересня 2023 р.

Голова Вченої ради, декан

І.С. Бондаренко

ЛІТЕРАТУРНИЙ КАНОН: ТЕКСТИ Й КОНТЕКСТИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

освітньо-наукова програма Філологія

Укладач:

Ніколаєнко В. М., доцент кафедри української літератури, кандидат філологічних наук, доцент

Погоджено:

Гарант освітньо-наукової програми

Г. І. Приходько

Запоріжжя 2023

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	вибіркова
		Цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 6	Спеціальність 035 Філологія (шифр і назва)	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		2-й
		Лекції 32 год.
		Практичні - год.
Освітньо-наукова програма <u>Філологія</u>		Самостійна робота
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		88 год.
		Вид підсумкового контролю: залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни за вибором «Літературний канон: тексти і контексти» полягає у вивченні здобувачами наукового ступеня «Доктор філософії» теоретико-методологічної бази канону; осмисленні шляхів формування і розвитку теорії літературного канону, основних аспектів його функціонування, специфіки процесів канонізації та чинників, які на них впливали; набутті вмінь і навичок аналізу художніх текстів з позицій канон–традиція–новаторство; поглибленні розуміння розвитку літератури у синхронічному й діахронічному зрізах, механізмів формування та трансформації канону; ознайомленні з різними підходами у вивченні окресленої проблеми; усвідомленні теоретико-практичних проблем вивчення літературного канону на сьогоднішній день.

Основними завданнями викладання дисципліни за вибором «Літературний канон: тексти і контексти» є:

- ознайомити із концепціями інтерпретації поняття «літературний канон»;
- ознайомити з літературознавчою методологією дослідження літературного канону;
- розглянути підходи дослідження твору в руслі заявленої теми курсу;
- продемонструвати алгоритми формування та змін канону;
- продемонструвати вплив суспільних змін на інтерпретацію тексту;
- ознайомити з явищами, напрямами розвитку національної культури;
- розвивати самостійність і критичність мислення;
- удосконалювати навички аналізу художнього твору;
- розвивати вміння і навички систематизації матеріалу й критичного аналізу інформації.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких програмних компетентностей і результатів навчання:

Загальні компетентності	
ЗК 2	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
ЗК 3	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми
ЗК 10	Здатність розв'язувати комплексні проблеми філології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК 1	Здатність до розуміння основних концепцій, історичних витоків, сучасного стану та тенденції розвитку філології; оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку
СК2	Здатність здійснювати планування та виконання оригінальних досліджень, досягати наукових результатів, які створюють нові знання як в предметній області, так і в міждисциплінарних напрямках, і можуть бути опубліковані у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях з гуманітаристики та суміжних галузей
СК 4	Здатність збирати дані для філологічного дослідження, систематизувати та інтерпретувати їх
СК 5	Здатність аналізувати філологічні явища з погляду фундаментальних філологічних принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів, а також на основі відповідних загальнонаукових методів в Україні та закордоном
СК 9	Здатність формулювати фундаментальну наукову проблему в галузі філології (мовознавство, літературознавство, перекладознавство), робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та/або професійної практики.
Програмні результати навчання	
ПРН 1	Демонструвати системний науковий світогляд та загальний культурний кругозір; володіти техніками і технологіями критичного мислення
ПРН 3	Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи
ПРН 4	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень, спостережень, наявні літературні дані з метою розв'язання значущих наукових та науково-прикладних проблем
ПРН 7	Оволодіти сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності; здійснювати абстрактний аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей; демонструвати відданість їх розвитку у передових контекстах професійної та наукової діяльності
ПРН 11	Здійснювати пошук, оброблення та аналіз наукової інформації, її систематизацію та узагальнення; використовувати інформаційно-комунікаційні технології у дослідницькій та викладацькій діяльності
ПРН 12	Вміти організовувати поетапне дослідження в галузі філології, коректно формулювати гіпотези, представлені у дослідженні, знаходити релевантні способи для їх підтвердження.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Історико-теоретичні засади вивчення канону

Тема 1. Теоретичні аспекти вивчення природи літературного канону в гуманітаристиці. Історія поняття. Підходи в трактуванні канону. Поняття «норма», «традиція», «класика» в розрізі проблеми теорії канону.

Тема 2. Напрямки дослідження канону. Аксиологічний (естетичний) і соціологічний (інституційний): основні напрямки досліджень; формування й функціонування канону; деканонізація. Різноманітність терміна. Роль літературної комунікації в процесі канонотворення. Рівні існування канону.

Змістовий модуль 2. Принципи формування й усталення канону

Тема 3. Чинники формування літературного канону. Цензура: різносторонність інтерпретації терміну. Цензура та літературний канон. Автоцензура якнайглибший рівень заборони. Літературна критика: функції та пріоритети. Освітні програми як один із чинників формування канону. Видавництва і канонотворення. Роль читача в процесі канонотворення. Вплив на формування літературного канону моди, скандалів, відзнак й нагород, літературних конкурсів та премій тощо.

Тема 4. Усталеність літературного канону. Літературний канон як складник національної культурної традиції. Залежність літературного канону від національної традиції: західна та східна традиції. Літературний канон як об'єкт спостереження і суб'єкт саморозвитку національної культури. Закритість/відкритість літературного канону.

Змістовий модуль 3. Літературний канон: міжкультурна рецепція

Тема 5. Від Античності до модернізму: європейські канонізаційні практики. Специфіка формування й побутування канону епохи Античності. Особливості середньовічного канону. Уявлення про природу мистецтва в епоху Ренесансу. Бароковий канон. Канонічне мистецтво класицизму. Критерії і способи рецепції літератури доби романтизму. Формування канону доби реалізму. Питання про специфіку модернізму як канонічного мистецтва.

Тема 6. Специфіка функціонування канону в літературній Європі постмодерного періоду. Особливості формування постмодерного канону. Літературний канон та літературна критика: впливи, взаємовпливи, типологічні збіги. Особливості функціонування поняття літературного канону в елітарній та масовій літературі.

Змістовий модуль 4. Естетичний вимір літературного канону

Тема 7. Літературні пріоритети і система суспільних цінностей. Естетико-аксіологічні складники мистецького доробку письменника як код доступу до категорії «пам'ять». Мистецтво слова й практичний досвід письменників класичної літератури: Григорій Сковорода – Іван Котляревський – Тарас Шевченко – Іван Франко – Леся Українка – Микола Хвильовий – Олександр Довженко.

Тема 8. Естетика сучасного літературного канону. Художня література й практичний досвід сучасних письменників: Ліна Костенко – Василь Стус – Валерій Шевчук – Юрій Андрухович – Сергій Жадан. Естетико-світоглядні протистояння українських митців російському імперському канону.

Змістовий модуль 5. Канонізація та деканонізація в координатах мистецтва слова

Тема 9. Канон і каноноборство. Естетико-політичні й міжкультурні виміри проблеми канонізації й деканонізації. Канонічні війни. Література й наслідки процесу каноноборства.

Тема 10. Канон як цілісний наратив. Варіанти та інваріанти інтерпретацій літературного канону через курикулум шанувальників канону та їхніх опонентів. Полярність завдань каноношанувальників і каноборців. Напрямки протистояння канону (гендерні, чорні, культурні студії тощо).

Змістовий модуль 6. Сучасне канонотворення: умови й перспективи

Тема 11. Канон і постмодернізм. Особливості постмодернізму. Гіперрецептивність – головна ознака літератури постмодернізму. Міжтекстові співвідношення літературних творів; види інтертекстуальності та їх вплив на розуміння тексту. Відмова від поділу літератури за «рангами» (елітарна і масова): нонієрархічність і принцип нонселекції, культурний нігілізм тощо. Іронія як естетичний прийом постмодернізму.

Тема 12. «Від друкарського станка до всесвітньої павутини». Історія розвитку віртуальної літератури. Особливості електронної літератури. Типологія інтерактивної літератури. Політика оперування літературним канonom в мережевій літературі. Використання ігрових практик та механізмів (геймізація) мистецтвом слова. Поняття літературності нетелітератури як актуальна наукова проблема.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л.	практ.	сам. роб.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Історико-теоретичні засади вивчення канону				
Тема 1. Теоретичні аспекти вивчення природи літературного канону в гуманітаристиці	8	2	-	6
Тема 2. Напрямки дослідження канону.	8	2	-	6
Разом за змістовим модулем 1	16	4	-	12
Змістовий модуль 2. Принципи формування й усталення канону				
Тема 3. Чинники формування літературного канону	8	2	-	6
Тема 4. Усталеність літературного канону	8	2	-	6
Разом за змістовим модулем 2	16	4	-	12
Змістовий модуль 3. Літературний канон: міжкультурна рецепція				
Тема 5. Від Античності до модернізму: європейські канонізаційні практики	12	4	-	8
Тема 6. Специфіка функціонування канону в літературній Європі постмодерного періоду	12	4	-	8
Разом за змістовим модулем 3	24	8	-	16
Змістовий модуль 4. Естетичний вимір літературного канону				
Тема 7. Літературні пріоритети і система суспільних цінностей	13	4	-	9
Тема 8. Естетика сучасного літературного канону	11	2	-	9
Разом за змістовим модулем 4	24	6	-	18
Змістовий модуль 5. Канонізація та деканонізація в координатах мистецтва слова				
Тема 9. Канон і каноборство	10	2	-	8
Тема 10. Канон як цілісний наратив	12	4	-	8
Разом за змістовим модулем 5	22	6	-	16

Змістовий модуль 6. Сучасне канонотворення: умови й перспективи				
Тема 11. Канон і постмодернізм	9	2	-	7
Тема 12. «Від друкарського станка до всесвітньої павутини»	9	2	-	7
Разом за змістовим модулем 6	18	4	-	14
Усього годин	120	32	-	88

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Історико-теоретичні засади вивчення канону		
1	Теоретичні аспекти вивчення природи літературного канону в гуманітаристиці	2
2	Напрямки дослідження канону	2
	Разом за змістовим модулем 1	4
Змістовий модуль 2. Принципи формування й усталення канону		
3	Чинники формування літературного канону	2
4	Усталеність літературного канону	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Літературний канон: міжкультурна рецепція		
5	Від Античності до модернізму: європейські канонізаційні практики	4
6	Специфіка функціонування канону в літературній Європі постмодерного періоду	4
	Разом за змістовим модулем 3	8
Змістовий модуль 4. Естетичний вимір літературного канону		
7	Літературні пріоритети і система суспільних цінностей	4
8	Естетика сучасного літературного канону	2
	Разом за змістовим модулем 4	6
Змістовий модуль 5. Канонізація та деканонізація в координатах мистецтва слова		
9	Канон і каноноборство	2
10	Канон як цілісний наратив	4
	Разом за змістовим модулем 5	6
Змістовий модуль 6. Сучасне канонотворення: умови й перспективи		
11	Канон і постмодернізм	2
12	«Від друкарського станка до всесвітньої павутини»	2
	Разом за змістовим модулем 6	4
Усього годин		32

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Назва теми	Кіл-ть
---	------------	--------

теми		годин
Змістовий модуль 1. Історико-теоретичні засади вивчення канону		
1	Теоретичні аспекти вивчення природи літературного канону в гуманітаристиці	6
2	Напрямки дослідження канону	6
	Разом за змістовим модулем 1	12
Змістовий модуль 2. Принципи формування й усталення канону		
3	Чинники формування літературного канону	6
4	Усталеність літературного канону	6
	Разом за змістовим модулем 2	12
Змістовий модуль 3. Літературний канон: міжкультурна рецепція		
5	Від Античності до модернізму: європейські канонізаційні практики	8
6	Специфіка функціонування канону в літературній Європі постмодерного періоду	8
	Разом за змістовим модулем 3	16
Змістовий модуль 4. Естетичний вимір літературного канону		
7	Літературні пріоритети і система суспільних цінностей	9
8	Естетика сучасного літературного канону	9
	Разом за змістовим модулем 4	18
Змістовий модуль 5. Канонізація та деканонізація в координатах мистецтва слова		
9	Канон і каноноборство	8
10	Канон як цілісний наратив	8
	Разом за змістовим модулем 5	16
Змістовий модуль 6. Сучасне канонотворення: умови й перспективи		
11	Канон і постмодернізм	7
12	«Від друкарського станка до всесвітньої павутини»	7
	Разом за змістовим модулем 6	14
Усього годин		88

7. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№ змістового модуля	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	Тестування	3
	Створити презентацію на тему внеску дослідника (одного за вибором: В. Агеєва, Г. Блум, Р. Віддовсон, Т. Ілтон, К. Куїн, Р. Мовчан, В. Моренець, Р. Оман, М. Павлишин, Т. Пастух, Р. Фаулер, У. Федорів) у теоретико-методологічні розробку канону	7
2	Тестування	3

	Укласти список авторів та перелік їхніх творів, які є зразками літературного канону	7
3	Тестування	3
	Укласти таблицю відзнак й нагород, літературних конкурсів та премій, вказавши засновника, рік заснування, номінації, критерії відбору тощо	7
4	Тестування	3
	Укласти «каталог» тем і мотивів світового літературного канону	7
5	Тестування	3
	Написати літературознавче дослідження «Прихильники канону та їхні опоненти: аргументи й контраргументи позицій»	7
6	Тестування	3
	Підготувати повідомлення на тему «Стан і перспективи сучасних літературних «брендів» і «трендів» через призму сприйняття фахівця й пересічного читача»	7
ПІДСУМКОВИЙ		
	Залік, зокрема:	40
	Теоретичне завдання: усна відповідь на заліку.	15
	Захист індивідуального дослідницького проекту.	25
Разом:		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-укл. Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т.1. : А–Л. 608 с.; Т. 2. : М–Я. 624 с.
2. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми та жанрова еволюція. Київ : Академвидав, 2004. 368 с.

3. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 2002. 633 с.
4. Блум Г. Західний канон. Книги на тлі епох. Київ : Факт, 2017. 720 с.
5. Павлишин М. Канон та іконостас : Літературно-критичні статті. Київ : Час, 1997. 447с.
6. Лосев І. Історія і теорія світової культури : європейський контекст. Київ : Либідь, 2015. 224 с.
7. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / пер. з англ.. О. Погинайко. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
8. Ассман А. Простори спогаду: форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Дороніна, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
9. Юрчук О. У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії. Київ : Академвидав. 2013. 224 с.
10. Бернадська Н. Канон соцреалістичного роману. *Слово і Час*. 2005. № 2. С. 44–52.
11. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ : Факт, 2008. 284 с.
12. Гундорова Т. Літературний канон і міф. *Слово і Час*. 2001. № 5. С. 15–24.
13. Socrealizm: fabuły – komunikaty – ikony / [red. Krzysztof Stępnik, Magdalena Piechota]. Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006. 668 s.
14. Bhabha H. The Location of Culture. London and New York : Routledge, 1994. 322 p.
15. Bluhm L. Standortbestimmungen. Anmerkungen zu den Literaturstreits der 1990er Jahre in Deutschland. Eine kulturwissenschaftliche Skizze. *Deutschsprachige Gegenwartsliteratur seit 1989*. Heidelberg: Chronos, 2004. S. 61-73.
16. The Norton Anthology of Theory and Criticism. New York : W. W. Norton & Company, 2001. 2624 p.
17. Ohman R. The Shaping of a Canon: U.S. Fiction, 1960–1975. *The Norton Anthology of Theory and Criticism* / gen. ed. Vincent B. Leitch. New York : W. W. Norton & Company, 2001. P. 1877–1894.
18. Ricoeur P. La Mémoire, l'Histoire, l'Oubli. Paris :Seuil, 2000, 675 p.
19. Assmann J. Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. С.Н.Beck, 2007. 344 s.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Ковбасенко Ю. Адам Міцкевич, Олександр Пушкін, Тарас Шевченко: візія національної ідентичності, місце в літературному каноні. Тека komisji polsko-ukraińskich związkówkulturowych URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29404/1/TEKA_tytulowe.pdf (дата звернення : 14.05.2021).
2. Stoev B. ein literarischer Kanon – notwerdig und gleichzeitig unmöglich? URL: <https://www.grin.com/document/179742>
3. Schlagwort: Literarischer Kanon URL: <https://litdidakt.hypotheses.org/tag/literarischer-kanon> (дата звернення : 14.05.2021).
4. Benjamin E. & Goodman J. Introduction Fame and Glory: the Classic, the Canon and the Literary Pantheon URL: <http://www.mhra.org.uk/pdf/wph-8-1.pdf> (дата звернення : 14.05.2021).